

Cristiana-Nicola TEODORESCU

Daniela ROȘCA

COMUNICARE

MANUAL UNIVERSITAR

pentru învățământ cu frecvență redusă

EDITURA UNIVERSITARIA
Craiova, 2022

Referenți științifici:

Prof. univ. dr. Gabriela Rusu-Păsărin – Universitatea din Craiova

Prof. univ. dr. Ștefan Vlăduțescu – Universitatea din Craiova

Copyright © 2022 Universitaria

Toate drepturile sunt rezervate Editurii Universitaria Craiova

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TEODORESCU, CRISTIANA-NICOLA

Comunicare : manual universitar pentru învățământ cu frecvență redusă /

Cristiana-Nicola Teodorescu, Daniela Roșca. - Craiova : Universitaria, 2022

Conține bibliografie

ISBN 978-606-14-1826-8

I. Roșca, Daniela

316.77

COMUNICARE

INTRODUCERE

Suportul pentru studiu individual „Comunicare” – Ediția a 3-a – face parte dintr-un ciclu de cursuri universitare elaborate pentru forma de învățământ IFR – Specializarea Electromecanică, care se derulează la Universitatea din Craiova - Facultatea de Inginerie Electrică. Cursul, programat în anul I - semestrul I, este destinat înțelegerii conceptului de comunicare, având ca bază studiile din literatura de specialitate.

Obiective:

- Realizarea unei secvențe importante din procesul de formare a studenților, completând pregătirea din domeniul tehnic și contribuind la conturarea personalității unor specialiști, care pot să răspundă cerințelor din Uniunea Europeană;
- Dezvoltarea abilităților de comunicare verbală și nonverbală - Asimilarea și operaționalizarea conceptelor cheie : comunicare, comunicare verbală, comunicare nonverbală, funcțiile și axiomele comunicării;
- Asimilarea de strategii de recontextualizare a tehnicilor de comunicare interpersonală și organizațională;
- Asimilarea de strategii de eficientizare a comunicării;
- Dezvoltarea capacității de organizare, conducere și de lucru în cadrul unei echipe.

Parcurgerea acestui suport pentru studiu individual și efectuarea aplicațiilor vor sta la baza stimulării și dezvoltării aptitudinilor de creativitate ale studenților, în scopul dobândirii unor competențe specifice.

Cursul este structurat în 9 unități de învățare (UI), fiecare dintre acestea conținând o parte de prezentare teoretică a subiectului tratat, o parte de teste de autoevaluare și o lucrare de verificare finală. Multe dintre aplicațiile prezentate sau propuse spre rezolvare ajută studenții la parcurgerea etapelor pentru elaborarea și prezentarea atât a proiectelor de la disciplinele de specialitate cât și a lucrărilor de licență și de disertație.

La începutul fiecărei unități de învățare sunt detaliate obiectivele propuse, funcție de subiectele tratate în unitatea de învățare.

Testele de autoevaluare sunt necesare pentru a fixa cunoștințele dobândite în fiecare unitate de învățare și pentru a permite evaluarea continuă a studenților.

La sfârșitul fiecărei unități de învățare se regăsește o listă bibliografică minimală necesară a fi parcursă pentru aprofundarea și înțelegerea completă a noțiunilor expuse. Pe parcursul fiecărei unități de învățare este prezentată bibliografia utilizată pentru elaborarea suportului de studiu individual.

INTRODUCERE IN STUDIUL COMUNICĂRII

Unitatea de învățare nr. 1

DIFICULTĂȚILE UNEI DEFINIȚII

*Orice grup uman se îmbogățește prin comunicare,
într-ajutorare și solidaritate, vizând un scop comun:
împlinirea fiecăruia în respectul diferențelor.*
Françoise Dolto

Capitol	Unitatea de învățare 1
CI. INTRODUCERE IN STUDIUL COMUNICĂRII	DIFICULTĂȚILE UNEI DEFINIȚII

Cuprins	Pagina
1. DIFICULTĂȚILE UNEI DEFINIȚII	7
Obiectivele unității de învățare nr. 1	8
1.1. Trecere în revistă a câtorva poziții teoretice	9
1.2. Definiții	10
1.3. Etimologia cuvântului	11
1.4. Diversitate de opinii și abordări	12
1.4.1. Diversitate de unghiuri de abordare	13
1.4.2. Viziunea biologilor	14
1.4.3. Viziunea informaticienilor, a psihologilor și a sociologilor	14
1.4.4. Non verbalul	14
1.4.5. Comunicarea animală.	14
1.4.6. Comunicarea intrapersonală	14
1.4.7. Comunicarea umană	15
1.4.8. Comunicare în sensul cel mai larg posibil.	15
1.4.9. Comunicare și comunicație	15
1.4.10. Intenția și influența	16
1.4.11. Comunicarea în viziunea lui John Fiske	18
1.5. Încercare de sintetizare a orientărilor	19
1.6. Definiția comunicării a lui Louis Forsdale	21
1.7. Teoria comunicării / teorii ale comunicării	22
Test de autoevaluare 1.1	23
Lucrare de verificare – unitatea de învățare nr. 1	23
Bibliografie – unitatea de învățare nr. 1	24

OBIECTIVELE unității de învățare nr. 1

Principalul obiectiv al Unității de învățare nr. 1 este:

- **Obiectiv:** Cunoașterea principalelor elemente care stau la baza definirii conceptului de comunicare.

Introducere

Comunicarea nu este nici pe departe o activitate tânără, ea este cu siguranță la fel de veche ca și istoria umanității, chiar dacă nu a fost recunoscută drept știință decât de puțină vreme. De aceea, pentru a ajunge să înțelegem teoria comunicării, trebuie să vedem mai întâi ce este comunicarea? Așa cum arată Armand și Michèle Mattelart¹, „noțiunea de comunicare are o mulțime de sensuri. Dacă lucrurile sunt așa de multă vreme, proliferarea tehnologiilor și profesionalizarea practicilor n-au făcut decât să adauge în această polifonie glasuri noi, la sfârșitul unui secol care face din comunicare o figură emblematică a societăților celui de-al treilea mileniu”.

Jean Caune arăta, pe bună dreptate, că “fenomenele culturale și procesele de comunicare fac parte, mai mult decât oricând, din orice viață comunitară”². De aceea, atenția care le este acordată de către cercetători, dar și de către dascăli, este direct proporțională cu amploarea pe care comunicarea a luat-o și cu importanța pe care ea a dobândit-o mai ales în ultima jumătate de secol.

¹ Mattelart, Armand și Michèle, *Istoria teoriilor comunicării*, Iași, Editura Polirom, 2001, p.5.

² Caune, Jean, *Cultură și comunicare*, București, Cartea Românească, 2000, p. 9.

1. DIFICULTĂȚILE UNEI DEFINIȚII

1.1. Trecere în revistă a câtorva poziții teoretice

O scurtă trecere în revistă a câtorva poziții teoretice ne va ajuta să înțelegem complexitatea fenomenului comunicării:

Astfel, K.R.Scherrer³ abordează comunicarea interacțională la om și la animal (ceea ce pentru unii analiști este comunicare socială) definind-o ca pe „un proces în care doi sau mai mulți actori co-orientați către un scop își transmit informația de o manieră mutual contingentă, grație unor configurații multicanale”.

Pentru S.Moscovici, a comunica înseamnă a transmite și a influența: „fenomenele comunicării sociale vizează schimburile de mesaje lingvistice și nonlingvistice (imagini, gesturi, etc.) între indivizi și grupuri. Este vorba de mijloace utilizate pentru a transmite o anumită informație și pentru a-l influența pe celălalt”⁴.

La Smith⁵ cele două poziții se împletesc în conceperea comunicării plecând de la ideea de *partaj al informației* între indivizi în cadrul unui *schimb social*, acest partaj activând, în foarte multe cazuri, o *negociere* pentru a asigura *încadrarea situației și a contextului* și pentru a *reduce incertitudinea* prin precizarea *intențiilor* indivizilor care comunică (termenii subliniați nu reprezintă altceva decât noțiuni importante în abordarea fenomenului comunicațional)⁶.

Pe această linie, Laurențiu Șoitu este îndreptățit să considere comunicarea drept acel mod fundamental de interacțiune psihosocială fără de care oamenii nu ar putea deveni oameni și nu ar putea să-și cultive valorile proprii⁷.

Comunicarea reprezintă, în viziunea lui John Fiske⁸ una dintre activitățile umane pe care fiecare individ o poate recunoaște, dar pe care foarte puțini o pot defini în mod satisfăcător. A comunica înseamnă a vorbi cu cineva, comunicare este și televiziunea, răspândirea de informații, zvonurile, coafura, critica literară, moda și lista poate continua la nesfârșit. Vedem, astfel, cum comunicarea umană este un domeniu extrem de divers și de multilateral.

³ Cf. Scherrer, K.R., « Les fonctions des signes nonverbaux dans la conversation » in Cosnier J., Brossard, A., *La communication nonverbale*, Neufchâtel, Delachaux et Niestlé, 1984, p. 71-100.

⁴ Moscovici, S., (ed.), *Psychologie sociale*, Paris, PUF, p. 6. Vezi și Moscovici S., ‘The phenomenon of social representations’ în Farr R.M., *Social Representations*, Cambridge, Cambridge University Press, 1984, p. 3-69.

⁵ Smith W.J., “Cognitive implications of a information sharing model of animal communication” în Balda R.P., Pepperberg I.M., Kamil A.C. (eds), *Animal Cognition in Nature*, 1998, p. 227-243.

⁶ Poziția teoretică a lui Smith este prezentată și de Janine Beaudichon în excelenta sa lucrare *La communication. Processus, formes et applications*, Paris, Armand Colin, 1999, p. 15.

⁷ Șoitu, Laurențiu, *Comunicare și acțiune*, Iași, Institutul European, 1997, p. 6.

⁸ Fiske, John, *Introducere în științele comunicării*, Iași, Polirom, 2003, p. 15.

1.2. Definiții de dicționar:

*Le Petit Robert*⁹ menționează: **Comunicare**, cuvânt atestat din 1365 și provenit din latinescul *communicatio* desemnează „comerț, relații. Faptul de a comunica, de a stabili o relație cu cineva sau cu ceva”. Din 1557 apare și sensul „a face cunoscut ceva cuiva”. Din secolul al XIV-lea apare sensul „a fi, a se pune în relație” sau „a face cunoscut ceva cuiva [...]”. A împărți ceva cu cineva. A face comun, a transmite ceva. Acțiunea de a fi în raport cu altcineva, în general prin intermediul limbajului; schimb verbal între un locutor și un interlocutor, căruia primul îi solicită un răspuns [...]. Acțiunea de a pune în relație, în legătură, în contact, diferite lucruri”.

Le Petit Robert din 1974 definește comunicarea ca „acțiunea de a comunica ceva: aviz, mesaj, informație”.

A comunica: A transmite ceva, a împărtăși cuiva un sentiment, o stare. [...] A intra în contact cu cineva, a-i împărtăși gândurile, sentimentele”. (*Larousse*)

Dicționarul explicativ al limbii române definește comunicarea ca “a face cunoscut, a da de știre, a informa, a înștiința, a spune” și despre oameni, comunități sociale etc. “a se pune în legătură, în contact cu”, “a vorbi cu”, după cum și “a fi în legătură cu, a se duce la”. Tot în DEX întâlnim definiția “acțiunea de a comunica și rezultatul ei”.

Încercând o sinteză a definițiilor de dicționar, J.Beaudichon arată că „prezentarea (dicționarelor, n.n.) este făcută ca și cum comunicarea ar fi o noțiune omogenă. Ori, nu este cazul: printre numeroșii modulatori, dintre care unii au fost enumerați mai sus, iată câțiva: obiectivul, raporturile de putere ori de influență pe care le exercită în general sau unii față de alții interlocutorii, numărul acestora, distanța care îi separă etc. A comunica atunci când interlocutorii pot să interacționeze și să *coopereze* din punct de vedere social pentru a asigura transmisia nu este același lucru cu acțiunea unidirecțională. Și într-un caz și în altul, locutorul este în raport cu auditorul sau cu auditorii săi; dar dacă nici un răspuns nu este posibil, natura însăși a activității care trebuie desfășurată pentru a transmite efectiv informația este diferită de cea care se realizează atunci când returnul și interacțiunea sunt posibile. Există diferite circumstanțe, diferite tipuri de motivații care modelează de o manieră caracteristică diferitele tipuri de mesaje și diferite tipuri de interacțiuni: comunicarea nu poate fi definită decât în raport cu ceea ce denumim în mod generic context”¹⁰.

⁹ *Le Petit Robert. Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, 1972.

¹⁰ Beaudichon, Janine, *op.cit.*, p. 24-25.

Comunicare, un concept flu

„Totul comunică. Dar ce înțelegem în general prin a comunica?”

Primesc un apel telefonic. Comunic sau mi se comunică ceva. Stabilesc o comunicare sau întrerup ori bruiiez comunicarea cu cineva. Am reușit sau nu să îmi comunic impresiile, ideile, sentimentele partenerului ori vecinului meu ori publicului. Astfel, văd și ascult, gust arta contemporană care îmi dă frisoane sau mă dezgustă, apreciez natura, această mare pe care o văd albastră, acest lac liniștit.

Pot, în anumite situații, să comunic cu Dumnezeu sau cu un principiu etern supraterestru și să ajung la extaz în comunicarea cu absolutul. Cel puțin, cred că aceasta s-ar putea întâmpla... Dragostea promite o comunicare fuzională, la fel ca și intensele pulsuni de ambiție sau de putere. O manifestație publică poate să mă aducă într-o stare de comunicare emotivă: un miting, discursul unui lider; vibrez atunci alături de mii de alți oameni.

Pe scurt, trăiesc în mijlocul unor comunicări multiple, pe care le disting unele de altele într-un mod implicit. Căci știu, fără să fie nevoie să mi se explice de fiecare dată, că o anumită comunicare științifică a unui coleg la un colocviu recent nu este același lucru cu mesajul lăsat pe robotul telefonului și nici nu are aceeași intensitate ca și comunicarea pe care cred că o am cu un prieten. O lume le separă și totuși eu le reunesc pe toate sub termenul generic de comunicare.

Dicționarele confirmă acest punct de vedere. Fie că e vorba de Robert, de Littré, definițiile abundă, în același timp asemănătoare, dar și divergente.

Constatăm că nici una din aceste definiții nu coincide, că fiecare scoate în evidență elemente diferite. Și totuși un consens larg înconjoară acest termen, iar evidența prezenței sale nu este egalată decât cu multiplicitatea sa de sensuri.

Cel puțin, s-ar putea reuni aceste diferite aspecte spunând: a comunica înseamnă a pune sau a avea ceva în comun, fără a ne gândi la acest ceva ori la căile care servesc la transmiterea lui ori la termenii (indivizi, grupuri, obiecte) care îl împărtășesc”.

Lucien Sfez¹¹

Dacă definițiile prezentate ridică foarte multe probleme de circumscriere a fenomenului comunicațional, apelul la etimologia cuvântului va încerca să limpezească lucrurile.

1.3. Etimologia cuvântului:

Etimologic, cuvântul **comunicare** vine din latinescul COMMUNICARE, “a pune sau a avea în comun”, cuvânt format din CUM (“împreună, cu”) și adjectivul MUNIS, -E (“care își face datoria, îndatoritor, serviabil”). Forma latină a verbului exprimă sensul profund al comunicării, alăturând funcției de contact, de legătură și pe aceea de ”a face comun ceva, a împărtăși, a pune împreună, a

¹¹ Sfez, Lucien, apud Beaudichon, Janine, *op. cit.*, p. 21-22.

amesteca, a uni”. Acest cuvânt a dat naștere, așa cum arată Mihai Dinu¹², unei familii lexicale bogate, din care reținem adjectivele IMMUNIS “scutit de sarcini, exceptat de la îndeplinirea unor datorii” (la Tit Liviu, *immunis militia* avea sensul de “scutit de serviciul militar”), de unde și sensul actual “exceptat de la contractarea unei boli”; COMMUNIS “care își împarte sarcinile cu altcineva”, iar mai târziu, în epoca clasică, ”ce aparține mai multora sau tuturor” (accepțiune din sintagma *trăsături comune*) și probabil *MUNICUS, cuvânt neatestat în texte, dar reconstituit. Acest cuvânt îl poate explica pe COMUNICARE, termen ce avea, la început, sensul de punere în comun a unor lucruri indiferent de natură lor. Apoi, pe măsură ce creștinismul se răspândea, s-a conturat sensul sacramental, euharistic, cuvântul căpătând sensul de împărtășire a credincioșilor în cadrul agapelor ce s-au aflat la originea serviciului liturgic de mai târziu (francezul *communier*¹³). Din această ultimă accepțiune s-a dezvoltat antonimul EXCOMMUNICARE “interdicție de a primi împărtășania”, echivalentă cu excluderea din comunitate și scoaterea în afara legii. Limba română nu a reținut decât sensul cultural, ecleziastic al latinescului COMUNICARE, moștenit sub forma *cuminecare*.

Acestea sunt tocmai sensurile pe care le descoperă Constantin Noica¹⁴ în cuvântul *cuminecare*. “Cuvântul acesta *cuminecare*, purtător de atâtea afirmări, nu este numai al limbii noastre. Vine din latinescul COMUNICARE și, prin latina ecleziastică, a căpătat în toate limbile romanice același sens, de a se împărtăși de la, a se împărtăși întru ceva”.

Pătrunderea recentă, pe cale savantă, a sensului laic al cuvântului, reprezentat de neologismul *comunicare*, a dus la apariția unui dublet etimologic bogat în semnificații, ce scoate în evidență ambivalența procesului de comunicare.

1.4. Diversitate de opinii și abordări:

Mihai Dinu¹⁵ insistă asupra dificultăților de definire exactă a termenului comunicare, având în vedere “întreaga încărcătură de ambiguități și conotații acumulate de-a lungul vremii” de acest cuvânt. Tot el arată că acest concept “derutează prin multitudinea ipostazelor sale și tinde să se constituie într-o permanentă sursă de confuzii și controverse”¹⁶.

Pentru a ilustra această polisemie marcată a termenului „comunicare”, Franck E.X.Dance¹⁷ enumăra sensurile:

¹² Dinu, Mihai, *Comunicarea. Repere fundamentale*, București, Editura Științifică, 1997, p. 15.

¹³ În franceză, *communiquer* și *communier* au aceeași rădăcină latină, *communicare*. Dacă *communier* duce cu gândul la recepție, *communiquer* este decodat din punctul de vedere al emisie, al celui care comunică, împărtășește.

¹⁴ Noica, Constantin, *Rostirea filosofică românească*, București, Editura Științifică, 1970, p. 17.

¹⁵ Dinu, Mihai, *op.cit.*, p. 8.

¹⁶ *Idem*, *ibidem*.

¹⁷ Dance, Franck, E.X., « The „concept” of communication » în *Journal of Communication*, 20, 1970, p. 201-210, apud Chelcea, S., Ivan L., Chelcea A., *Comunicarea nonverbală: gesturile și postura*, București, comunicare.ro, cursuri universitare, 2005, p.13-14.